

**विशेष प्रकृतिका मुद्दाहरूको कारवाहीमा पक्षहरूको गोपनीयता कायम
राख्नेसम्बन्धी कार्यविधि निर्देशिका, २०६४**

प्रस्तावना:

नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ ले मौलिक हकअन्तर्गत गोपनीयताको हक समावेश गरी न्यायिक उपचारको हक समेतको प्रत्याभूत गरेको भएतापनि सोको संरक्षणका लागि निश्चित कानूनी व्यवस्थाको अभावमा एच.आई.भी/ एड्स संक्रमित व्यक्तिले आफू संक्रमित भएको स्थितिमा, महिलाले आफूविरुद्ध हिंसा भएको स्थितिमा र बालबालिकाले कानूनसंगको द्वन्द्व व्यहोरेको स्थितिमा आफूउपर भएको अन्यायविरुद्ध उपचार माग्न वा न्यायमा पहुँच पाउन व्यवधान महसूस गरेको अनुभव भइरहेको, मुद्दा मामिलाको अनुसन्धानदेखि फैसला कार्यान्वयनसम्मका कारवाहीको क्रममा र सोपश्चात्को अवधिमा समेत निजहरूको व्यक्तिगत परिचयात्मक विवरण गोप्य नराखिदिएको कारण आत्मसम्मानपूर्वक जीवनयापन गर्नमा थप संकट र असुविधा व्यहोर्नु परिरहेको सन्दर्भमा यस्ता वर्गका व्यक्तिको गोपनीयताको अधिकारको संरक्षण गर्न कार्यविधिसहितको आवश्यक कानूनी व्यवस्था गर्न नेपाल सरकारको नाममा यस अदालतबाट निर्देशात्मक आदेश जारी गर्ने निर्णय भएको र सोबमोजिम आवश्यक कानून बनाई व्यवस्थित नभएसम्मका लागि पूर्णरूपमा न्याय गरी उचित उपचार प्रदान गर्न नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा १०७(२) द्वारा प्रदत्त अधिकारअन्तर्गत यस अदालतको अन्तर्निहित अधिकार प्रयोग गरी उपरोक्त विशेष प्रकृतिका मुद्दा मामिलाको कारवाहीका हरेक चरणमा लागू हुने गरी गोपनीयताको हक संरक्षणको लागि गोपनीयता कायम राख्नेसम्बन्धी यो निर्देशिका जारी गरिएको छ।*

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ :

- (१) यस निर्देशिकाको नाम “विशेष प्रकृतिका मुद्दाहरूको कारवाहीमा पक्षको गोपनीयता कायम राख्नेसम्बन्धी कार्यविधि निर्देशिका, २०६४” रहको छ।
- (२) यो निर्देशिका आजका मितिले तीस दिनपछि प्रारम्भ हुनेछ।*

२. परिभाषा: विषय वा प्रसंगले अर्को अर्थ नलागेमा यस निर्देशिकामा,

- (क) ‘मुद्दा’ भन्नाले यस निर्देशिकाको प्रयोजनको लागि व्यक्तिगत परिचयात्मक विवरण गोप्य राख्नुपर्ने भनी सम्बन्धित अधिकारीले निर्णय गरी तोकिदिएका देहायका प्रकृतिका मुद्दा सम्भन्नु पर्छ :-

* संवत् २०६३ सालको रिट नं. ३५६१, महिला, कानून र विकास मञ्च तथा आफ्नो तर्फबाट समेत अधिवक्ता सपना प्रधान मल्ल वि. प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय समेत, (नेकाप २०६४, निर्णय नं.७८८०, पृष्ठ १२०८)

• आदेश भएको मिति: २०६४।१।१०

- (१) मुद्दाको प्रकृति र त्यसले पीडितउपर पार्नसक्ने असरको आधारमा गोपनीयता कायम गर्नुपर्ने देखिएका बलात्कार, गर्भपतन, यौन दुर्व्यवहार, मानव बेचबिखन, जीउ मास्ने, बेच्ने, हाडनाता करणी एवम् महिला विरुद्धको हिंसालगायतका मुद्दामा पीडितको रुपमा महिला भएका फौजदारी मुद्दाहरू,
 - (२) बाल अदालत वा बाल इजलासबाट हेरिने बालबालिका पक्ष भएका फौजदारी मुद्दाहरू,
 - (३) एच.आई.भी./ एड्सबाट प्रभावित वा संक्रमित व्यक्तिहरूसँग सम्बन्धित त्यस्तो विवरण खुलेका मुद्दाहरू ।
- (ख) 'व्यक्तिगत परिचयात्मक विवरण' भन्नाले,
- (१) खण्ड (क) को देहाय (१) मा उल्लिखित मुद्दाको हकमा पीडित महिलाको नाम, थर, वतनलगायतका पहिचान खुल्ने सम्पूर्ण सम्बद्ध विवरणहरूलाई जनाउने छ ।
 - (२) खण्ड (क) को देहाय (२) मा उल्लिखित मुद्दाको हकमा पक्षको रुपमा रहेका बालबालिकाको नाम, थर वतन लगायतका पहिचान खुल्ने सम्पूर्ण सम्बद्ध विवरणहरूलाई जनाउने छ ।
 - (३) खण्ड (क) को देहाय (३) मा उल्लेखित मुद्दाहरूको हकमा एच.आई.भी./ एड्सबाट प्रभावित वा संक्रमण भएको व्यक्तिको त्यसरी प्रभावित वा संक्रमण भएको पहिचान खुल्नसक्ने लगायतका सम्पूर्ण सम्बद्ध विवरणहरूलाई जनाउने छ ।
- (ग) 'सम्बन्धित अधिकारी' भन्नाले जिल्ला अदालतको हकमा जिल्ला न्यायाधीश, पुनरावेदन अदालत र सर्वोच्च अदालतको हकमा सो अदालतका रजिष्ट्रार र अन्य निकाय वा कार्यालयको हकमा सम्बन्धित कार्यालयका कार्यालय प्रमुखलाई जनाउने छ ।

३. व्यक्तिगत परिचयात्मक विवरण गोप्य राख्नु पर्ने:

- (१) अपराध अनुसन्धानको निमित्त सूचना प्राप्त भएदेखि अनुसन्धान तहकीकात, अभियोजन, सुनुवाई, फैसला, फैसला कार्यान्वयनलगायतका सम्पूर्ण काम कारवाईका क्रममा र फैसला कार्यान्वयनपश्चात् पनि अनुसन्धान तहकीकात गर्ने निकाय, मुद्दा हेर्ने निकाय र फैसला कार्यान्वयन गर्ने निकायलगायतका सम्पूर्ण निकायहरूले दफा २ बमोजिमका मुद्दामा पीडित पक्षको रुपमा प्रस्तुत भएका व्यक्तिको व्यक्तिगत परिचयात्मक विवरणहरू गोप्य राख्नु पर्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम गोप्य राखिएको व्यक्तिगत परिचयात्मक विवरणलाई फिरादपत्र, प्रतिउत्तरपत्र, उजूरी, निवेदन, प्रतिवेदन, पुनरावेदनपत्र, फैसला वा

अदालत वा अन्य निकायले प्रकाशन गर्ने सार्वजनिक प्रकाशनलगायत सम्पूर्ण अवस्थामा गोप्य राख्नु पर्नेछ ।

- (३) उपदफा (१) बमोजिम गोप्य राखिएको परिचयात्मक विवरण खुलाउन सम्बन्धित व्यक्तिलाई वाध्य पारिने छैन ।
- (४) मुद्दाहरूको कारवाहीको कुनै पनि चरणमा उपस्थित भई गोप्य राखिएको व्यक्तिगत परिचयात्मक विवरण थाहा पाउने कुनै पक्ष वा निजको कानून व्यवसायी, विशेषज्ञ, साक्षी, न्यायाधीश, कर्मचारीलगायत कसैले पनि त्यस्तो गोप्य राखिएको विवरण कसैसँग पनि प्रकाश गर्नु हुँदैन ।
- (५) यस निर्देशिकाबमोजिम गोप्य राखिएका विवरणहरू मुद्दा किनारा भएपछि पनि गोप्य राख्नु पर्नेछ ।

४. गोप्य राखिएको व्यक्तिगत परिचयात्मक विवरण खुल्ला गर्न सकिने :

गोप्य राखिएको व्यक्तिगत परिचयात्मक विवरण देहायको अवस्थामा आवश्यक देखिएको हदसम्म खुल्ला गर्न अनुमति दिन सकिनेछ :-

- (१) कानूनबमोजिम खुल्ला गर्न आवश्यक ठहर्‍याई गोप्य राख्नुपर्ने अधिकारीले अनुमति दिएमा,
- (२) स्वच्छ न्यायिक सुनुवाईको संरक्षणका लागि आवश्यक देखिएमा,
- (३) व्यक्तिगत परिचयात्मक विवरण गोप्य राख्नुपर्ने व्यक्तिले सो विवरण गोप्य राख्न जरूरी नभएको भनी लिखित निवेदन दिएमा ।

५. गोपनीयता कायम गर्ने प्रक्रिया:

- (१) दफा ३ बमोजिम गोप्य राखिएका व्यक्तिगत परिचयात्मक विवरणहरू छुट्टै पानामा लेखबद्ध एवम् शिलबन्दी गरी गोप्य राखिएको विवरणलाई संकेत गर्न छुट्टै परिचयात्मक नाम वा संख्या वा चिन्ह दिनुपर्नेछ, र सोको प्रमाणीकरण सम्बन्धित अधिकारीले गर्नुपर्नेछ ।
- (२) यस निर्देशिकाबमोजिम व्यक्तिगत परिचयात्मक विवरण गोप्य राख्नका लागि कुनै कागज प्रमाण गोप्य राख्नुपर्ने भएमा सोलाई शिलबन्दी गरी सोको व्यहोरा छुट्टै पानामा खुलाई मिसिल संलग्न राख्नु पर्नेछ ।
- (३) गोप्य राखिएका विवरणहरूको गोप्यता संरक्षणको लागि सम्बन्धित अदालत वा कार्यालयले त्यस्तो मिसिलहरूको छुट्टै लगत खडा गर्ने, संकेत चिन्ह दिने र अभिलेख संरक्षण गर्ने व्यवस्था गर्नुपर्नेछ ।
- (४) कसैले आफ्नो व्यक्तिगत परिचयात्मक विवरण गोप्य राखी पाउन माग गरेमा सोबमोजिम गोप्य राख्ने वा नराख्ने भन्ने बारेमा सम्बन्धित अधिकारीले निर्णय

गरेबमोजिम हुनेछ । यसरी माग भएका मुद्दामा व्यक्तिगत विवरण गोप्य राख्नपर्ने भए त्यसको कारण सहितको पर्चा खडा गर्नुपर्नेछ ।

६. परिचय:

- (१) मुद्दाको अनुसन्धान वा कारवाहीको सिलसिलामा विवरण गोप्य राखिएको व्यक्तिको उपस्थिति भए पनि निजसँग सम्बन्धित परिचयात्मक कुराहरू उल्लेख गर्दा निजलाई संकेत गर्न दिइएको नाम, नम्बर वा चिन्हद्वारा नै गरिनेछ । निजको दस्तखत समेत सोही संकेत, नाम, नम्बर वा चिन्हबाट गर्नुपर्नेछ ।
- (२) यस निर्देशिकाबमोजिम व्यक्तिगत परिचयात्मक विवरण गोप्य राखिएको व्यक्तिलाई निजको संकेत, नाम, नम्बर वा चिन्ह उल्लेख भएको परिचयपत्र दिनुपर्नेछ ।

७. म्याद, सूचना र पत्राचार:

व्यक्तिगत परिचयात्मक विवरण गोप्य राखिएका व्यक्तिका नाममा समाह्वान, इतलायनामा वा सूचना जारी गर्दा वा पत्राचार गर्दा निजको संकेत, नाम, नम्बर वा चिन्हबाट गर्नुपर्नेछ । सो सम्बन्धी आधिकारिक परिचयको लागि अर्को पक्षले माग गरेमा गोप्य राखिएको व्यक्तिगत परिचयात्मक विवरण अनावश्यक रूपले खुल्ला नहुने व्यवस्था मिलाई शिलबन्दी गरिएको विवरण खोली जानकारी दिनुपर्नेछ र काम सकिएपछि पुनः शिलबन्दी गरी राख्नु पर्नेछ ।

८. सूचना प्रकाशनमा बन्देज:

यस निर्देशिकाबमोजिम गोप्य राखिएको व्यक्तिको परिचय खुल्ने विवरण कुनै पनि माध्यमबाट प्रकाशमा ल्याउन वा प्रचार-प्रसार गर्न हुँदैन ।

९. गोपनीयता भंग गरेमा कारवाही हुने:

- (१) यस निर्देशिकाविपरीत कसैले परिचयात्मक विवरण गोप्य राखिएको व्यक्तिको वास्तविक पहिचान खुल्ने गरी नाम र विवरणहरू सार्वजनिक गरेमा निजले अदालतको आदेशको उल्लंघन गरेको मानी अदालतको अवहेलनामा कारवाही चलाइनेछ ।
- (२) बन्द इजलासको कारवाहीको सिलसिलामा कर्मचारीलाई जानकारी हुन आएको गोप्य राखिएका व्यक्तिगत परिचयात्मक विवरण वा सूचनाहरू बन्द इजलास बाहिर कुनै पनि तैस्रो पक्षसमक्ष खुल्ला गर्न पाइने छैन । सो विपरीत कुनै काम गरेमा उपदफा (१) बमोजिम हुने कारवाहीको अतिरिक्त अनुशासनसम्बन्धी विभागीय कारवाही समेत गर्न सकिनेछ ।

१०. उजुर गर्ने निकाय:

यो निर्देशिकाको बर्खिलाप कार्य गरेकाले कारवाही गरिपाउँ भनी कुनै कर्मचारीको विरुद्धमा उजुरी दिनुपर्ने भएमा कर्मचारीको हकमा सम्बन्धित कार्यालय प्रमुखसमक्ष र कार्यालय प्रमुखको

हकमा एक तहमाथिको सम्बन्धित निकायमा उजूरी दिनुपर्नेछ । यसरी पर्न आएको उजूरीका सम्बन्धमा सात दिनभित्र टुंगो लगाई सक्नुपर्नेछ ।

११. निर्देशिकाको पालना:

यो निर्देशिकाबमोजिम कार्य गर्नु सम्बन्धित कार्यालय, अदालत एवं सम्बन्धित सबैको कर्तव्य हुनेछ ।

१२. निर्देशिकाको कार्यान्वयनसम्बन्धी व्यवस्था:

- (१) यो निर्देशिका सर्वसाधारणको जानकारीको लागि आमसञ्चारका माध्यमबाट प्रचार-प्रसार गर्नुपर्नेछ ।
- (२) यो निर्देशिका सबै तहका अदालत, प्रहरी कार्यालय तथा सरकारी वकील कार्यालयको सूचनापाटीमा टाँसिने छ ।
- (३) यो निर्देशिका कार्यान्वयन गर्दा बाधा अड्काउ पुग्न गएमा सम्बन्धित अधिकारीले उपयुक्त तरिका अपनाई बाधा अड्काउ फुकाउने छ । तर, सम्बन्धित अधिकारीबाट बाधा अड्काउ फुक्न नसकेमा प्रतिवेदन पेश गरी सर्वोच्च अदालतले बाधा अड्काउ फुकाई निकास दिनुपर्नेछ ।
- (४) यो निर्देशिकाबमोजिमका प्रावधानहरू हाल चालू अवस्थामा रहेका मुद्दाहरूमा समेत अबको काम कारवाहीमा अनुशरण गर्नुपर्नेछ ।

१३. प्रचलित कानूनबमोजिम हुने:

यो निर्देशिकामा व्यवस्था भएदेखि बाहेकका अन्य कुराहरू प्रचलित कानूनबमोजिम हुनेछ ।